

Nationella minoriteter

Årsrapport 2011

Populärversion

Bakgrund och översikt

Alltför få kommuner, landsting och regioner lever upp till kraven i lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk, konstaterar Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget i sin rapport om kommuners och andra myndigheters arbete med frågorna under 2011. Nu krävs ökade insatser, inte minst när det gäller lagens grundskydd för samtliga fem nationella minoriteter i hela landet.

Varje person avgör själv om hon eller han tillhör någon eller några av de nationella minoriteterna. I Sverige finns uppskattningsvis:

- 20 000–25 000 judar
- 50 000–100 000 romer
- 20 000–35 000 samer
- 450 000–600 000 sverigefinnar
- 50 000 tornedalingar

SVERIGES NATIONELLA MINORITETER är *judar, romer, samer* (som även är ett urfolk), *sverigefinnar* och *tornedalingar*. De erkändes av riksdagen 1999 i samband med beslutet att Sverige skulle ansluta sig till Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk.

Jiddisch, romani chib, samiska, finska och *meänkieli* (alla varieteter) är erkända som nationella minoritetsspråk.

De nationella minoriteterna har alla funnits i Sverige under lång tid. Respektive grupp har en uttalad samhörighet, en egen religiös, språklig eller kulturell tillhörighet och en vilja att behålla sin identitet.

Målet med den svenska minoritetspolitiken är att ge skydd för de nationella minoriteterna, stärka deras möjligheter till inflytande och stödja de historiska minoritetsspråken så att de hålls levande.

2009 presenterade regeringen en ny minoritetspolitisk strategi som ska stärka de nationella minoriteternas rättigheter. En del i strategin är lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk, som gäller sedan den 1 januari 2010. Den säger bland annat att förvaltningsmyndigheter – till exempel kommuner, landsting och andra myndigheter – ska samråda med de nationella minoriteterna i frågor som berör dem och informera dem om deras rättigheter enligt lagen.

Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget har i uppdrag att följa upp hur lagen efterlevs och rapportera detta till regeringen varje år. De ska också stödja förvaltningsmyndigheterna med rådgivning, information och liknande insatser.

Den första uppföljningsrapporten utvärderade hur förvaltningsmyndigheterna hade arbetat utifrån lagen under 2010. Den visade att många hade kommit igång med minoritetsarbetet men att det på många håll fanns mycket kvar att göra.

Länsstyrelsen och Sametinget gjorde bedömningen att insatserna för att lyfta fram lagens grundskydd för samtliga fem nationella minoriteter inom och utanför de tre förvaltningsområdena måste stärkas. Det beskrevs som den kanske viktigaste insatsen för att Sverige fullt ut ska kunna efterleva Sveriges internationella åtaganden såväl som nationell lagstiftning.

Denna bedömning görs också i uppföljningsrapporten för 2011. Få av Sveriges förvaltningsmyndigheter lever idag helt upp till lagens krav på grundskydd.

LÄNSSTYRELSEN OCH SAMETINGET pekar också återigen, liksom i rapporten för 2010, på tre framgångsfaktorer i arbetet med minoritetsfrågorna:

- att fungerande samråd med berörda nationella minoriteter finns
- att en tydlig samordnande funktion för minoritetsverksamheten finns
- att minoritetsverksamheten har tydliga mål och en klar förankring i både den politiska och verksamhetsmässiga ledningen

På de kommande sidorna kan du läsa mer om Länsstyrelsens och Sametingets slutsatser om hur minoritetspolitiken och lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk genomfördes i Sverige under 2011, och vad som behöver göras framöver.

LAGEN GER SÅVÄL GRUNDSKYDD SOM FÖRSTÄRKT SKYDD

■ Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk innehåller ett **grundskydd** som gäller samtliga fem nationella minoriteter och överallt i landet. Det innebär bland annat att förvaltningsmyndigheter ska informera de nationella minoriteterna om deras rättigheter, ge stöd till deras språk och kulturer och ge dem möjlighet till inflytande i frågor som berör dem.

Dessutom finns ett **förstärkt skydd** för *samiska*, *finska* respektive *meänkieli* i de så kallade förvaltningsområdena (se faktaruta nästa uppslag). Där har enskilda bland annat rätt att använda minoritetsspråket i sina kontakter med myndigheter och att få tillgång till förskoleverksamhet och äldreomsorg på minoritetsspråket. Kommuner, landsting och regioner i förvaltningsområden får statsbidrag för att täcka de extra kostnader som lagstiftningen kan medföra.

Kommuner, landsting/regioner i förvaltningsområden

Länsstyrelsens och Sametingets uppföljningsrapport bygger bland annat på de redovisningar som kommuner och landsting/regioner i förvaltningsområdena för samiska, finska och meänkieli har lämnat om sitt arbete med frågor som rör de nationella minoriteterna under 2011.

KOMMUNERNA OCH landstingen/regionerna har redogjort för hur de har arbetat med *grundskyddet* i lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk, framför allt när det gäller inflytande, information samt språk och kultur.

Dessutom har de svarat på frågor som rör det *utökade skyddet* för samiska, finska och meänkieli inom förvaltningsområdena. Frågorna gällde främst kartläggning (av minoriteternas behov och kommunens eller landstingets/regionens befintliga resurser) och användning av statsbidraget. I kommunernas fall fanns ett särskilt fokus på förskola och äldreomsorg.

Lagens grundskydd gäller för samtliga nationella minoriteter i hela landet, men sammanställningen visar att ytterst få kommuner och landsting/regioner i förvaltningsområdena under 2011 tillgodosåg grundskyddet för de nationella minoriteter som inte ingår i förvaltningsområdet.

En del av grundskyddet är samråd med företrädare för de nationella minoriteterna. Samråd ska hållas med alla nationella minoriteter som finns representerade i området, inte bara de som ingår i förvaltningsområdesskyldigheten. De nationella minoriteterna ska ges reellt inflytande i frågor som berör dem.

De flesta kommuner i förvaltningsområdena har kommit igång med samråd med företrädare för den språkgrupp förvaltningsområdet avser. Lite sämre är läget i landsting/regioner. Samråd med övriga nationella minoriteter sker i de allra flesta fall inte.

Formerna för och omfattningen av samråden varierar. Samråden innebär i de flesta fall inte att de berörda minoriteterna får ett reellt inflytande.

Förvaltningsmyndigheter ska informera de nationella minoriteterna om deras rättigheter,

FÖRVALTNINGSOMRÅDEN

■ **Förvaltningsområden har funnits i Norrbottens län sedan den svenska minoritetspolitiken infördes år 2000. Från början ingick sju kommuner samt landstinget i Norrbotten. Sedan lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk kom 2010 har områdena utvidgats och 2012 ingår 56 kommuner och 12 landsting/regioner.**

vilket de allra flesta kommuner och landsting/regioner gör när det gäller den eller de minoriteter som ingår i förvaltningsområdet. Ofta ges informationen via myndighetens hemsida. Information till övriga nationella minoriteter är betydligt ovanligare.

LAGEN OM NATIONELLA MINORITETER och minoritetsspråk säger också att det allmänna (med det menas offentlig verksamhet som utövas genom staten, kommunerna eller landstingen) ska skydda och främja de nationella minoriteternas språk och kulturer. Barns utveckling av en kulturell identitet och användning av det egna minoritetsspråket ska främjas särskilt.

I många kommuner erbjuds modersmålsstöd och modersmålsundervisning bara i begränsad omfattning, och oftast bara för de nationella minoritetsspråk som förvaltningsområdet avser.

Statens skolinspektions riktade tillsyn av hur kommuner i förvaltningsområdena informerar om och erbjuder förskola på minoritetsspråk våren 2011 visade på stora brister.

Ett stort problem som många kommuner pekar på är bristen på lärare i de nationella minoritetsspråken.

Det särskilda statsbidrag som kommuner och landsting/regioner i förvaltningsområden får är till för att täcka de extra kostnader som lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk kan ge.

I många kommuner och landsting/regioner användes bara en begränsad del av statsbidraget under 2011. I vissa fall beror detta troligen på att de nyligen anslutits till ett förvaltningsområde och fortfarande är i en startfas, men i andra fall är det mer svårförklarligt.

Lagen lägger stort fokus på kommunernas skyldighet att erbjuda förskola och äldreomsorg på minoritetsspråken i förvaltningsområdena, men bara en liten del av statsbidraget användes till detta.

För att ta reda på vilka behov de nationella minoriteterna har inom olika områden, inte minst förskola och äldreomsorg, ska kartläggningar genomföras tillsammans med minoriteterna. Statsbidraget kan och bör användas till detta. Många kommuner och landsting/regioner har fortfarande inte genomfört någon kartläggning.

Generellt bedömer Länsstyrelsen och Sametinget att kommunerna i förvaltningsområdena har haft lättare att hitta sina roller och uppgifter än landstingen/regionerna i förvaltningsområdena. I viss mån kan lagen sägas vara tydligare när det gäller vad kommunerna förväntas göra.

Även kommuner som inte ingår i något förvaltningsområde har tillfrågats om sitt arbete för de nationella minoriteterna under 2011. Bara några få av dessa kommuner tycks vara medvetna om att de berörs av lagens bestämmelser om grundskydd.

”

Lagen lägger stort fokus på kommunernas skyldighet att erbjuda förskola och äldreomsorg på minoritetsspråken i förvaltningsområdena, men bara en liten del av statsbidraget användes till detta.

Elva statliga myndigheter

Till grund för Länsstyrelsens och Sametingets uppföljningsrapport ligger, förutom redovisningarna från kommuner och landsting/regioner, också ett antal statliga myndigheters redogörelser för hur de har arbetat med minoritetsfrågorna.

MYNDIGHETERNA

- Diskrimineringsombudsmannen
- Höskoleverket
- Lantmäteriet
- Rikspolisstyrelsen
- Socialstyrelsen
- Statens folkhälsoinstitut
- Statens kulturråd
- Statens skolinspektion
- Statens skolverk
- Ungdomsstyrelsen
- Valmyndigheten

I FEBRUARI 2010 FICK DE elva myndigheterna ett treårigt uppdrag av regeringen att följa upp sina insatser utifrån minoritetspolitikens mål. Arbetet ska redovisas till Länsstyrelsen och Sametinget varje år.

Redovisningen för perioden oktober 2010 till oktober 2011 visar att myndigheterna i varierande grad har arbetat med insatser inom de minoritetspolitiska delområdena diskriminering och utsatthet, inflytande och delaktighet samt språk och kulturell identitet.

Nästan alla centrala myndigheter har genomfört samråd under året. Ofta handlar det dock mer om att myndigheten informerar de nationella minoriteterna om olika ärenden än att minoriteterna får ett reellt inflytande i frågor som berör dem.

FLERA AV MYNDIGHETERNA påpekar att det är svårt att tolka uttrycket "helt eller delvis" gällande förskola och äldreomsorg i lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

Länsstyrelsen och Sametinget konstaterar att myndigheters beslut att prioritera insatser för de nationella minoriteterna tycks påverkas av om det finns särskilda regeringsuppdrag. Det är också något som framhålls av flera myndigheter.

Skolverket påpekar särskilt behovet av fortsatta satsningar på läromedel på nationella minoritetsspråk.

Länsstyrelsen och Sametinget bedömer att det regeringsuppdrag som de elva myndigheterna fick i februari 2010 har varit värdefullt, och gjort att myndigheternas arbete med frågor som är viktiga för de nationella minoriteterna har lyfts fram mer än tidigare. Startsträckan har dock i flera fall varit ganska lång. Uppdraget kan därför behöva förlängas.

Det skulle också vara värdefullt att involvera andra myndigheter som *Arbetsförmedlingen*, *Försäkringskassan* och *Pensionsmyndigheten*.

Sammanfattning

Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk trädde i kraft den 1 januari 2010. Lagens grundskydd gäller alla fem nationella minoriteter i hela landet. Det förstärkta skyddet för samiska, finska respektive meänkieli gäller i de tre så kallade förvaltningsområdena. Sammanlagt ingår 2012 femtiosex kommuner och tolv landsting/regioner i något eller några av förvaltningsområdena.

I RAPPORTEN FÖR 2011 gör Länsstyrelsen och Sametinget samma bedömning som i rapporten för 2010, nämligen att insatserna för att lyfta fram grundskyddet för samtliga fem nationella minoriteter – både inom och utanför förvaltningsområdena – måste stärkas.

Många av de kommuner som inte ingår i något förvaltningsområde verkar överhuvudtaget inte vara medvetna om att de berörs av bestämmelserna om grundskydd i lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk. De som ingår i förvaltningsområden arbetar i de flesta fall bara med grundskyddet för de nationella minoriteter som ingår i förvaltningsområdet, inte för övriga minoriteter.

Kommuners, landstings/regioners och andra myndigheters samråd med de nationella minoriteterna behöver utvecklas. Minoriteterna ska ges reellt inflytande i frågor som berör dem, vilket alltför sällan är fallet idag.

När det gäller den del av grundskyddet som handlar om stöd till de nationella minoriteternas språk och kultur, särskilt med avseende på barn, återstår också mycket att göra. Inte minst behöver insatserna för modersmålsstöd och modersmålsundervisning stärkas.

BARA EN LITEN DEL av statsbidraget till kommuner i förvaltningsområden användes 2011 till insatser när det gäller förskola och äldreomsorg på minoritetsspråken.

Det är anmärkningsvärt att det fortfarande finns kommuner och landsting/regioner som inte har genomfört fullständiga kartläggningar, trots att de har ingått i ett förvaltningsområde sedan den 1 januari 2010 eller längre.

Länsstyrelsen och Sametinget har kontinuerligt uppmuntrat kommuner och landsting/regioner att använda statsbidraget för att tillsammans med de nationella minoriteterna kartlägga

”

När det gäller den del av grundskyddet som handlar om stöd till de nationella minoriteternas språk och kultur, särskilt med avseende på barn, återstår mycket att göra.

befintliga resurser samt behov och önskemål hos minoriteterna, bland annat när det gäller förskola och äldreomsorg.

FRAMGÅNGSFAKTORER

1 VÄL FUNGERANDE SAMRÅD *med de nationella minoriteterna har visat sig vara mycket viktigt. Om politiker och tjänstemän dessutom ingår i samrådsgrupperna blir förankringen till den politiska och verksamhetsmässiga ledningen tydligare.*

2 SAMORDNANDE FUNKTION *för minoritetsverksamheten verkar vara en stor fördel. De kommuner, landsting och myndigheter som har en särskild samordnare för minoritetsarbetet tycks ha kommit längre än de där personalen sköter minoritetsfrågorna vid sidan av andra arbetsuppgifter.*

3 TYDLIGA MÅL BEHÖVS *för minoritetsverksamheten och en klar förankring både i den politiska och verksamhetsmässiga ledningen. Annars finns en risk att det arbete som samordnaren lägger ner på minoritetsfrågorna inte får så mycket praktiskt genomslag i myndighetens verksamhet, och därmed inte heller i de nationella minoriteternas vardag.*

LÄNSSTYRELSEN OCH SAMETINGAT BETONAR OCKSÅ ATT:

! **WEBSIDAN MINORITET.SE** är ett värdefullt stöd i arbetet med minoritetsfrågor och måste få resurser så att den kan utvecklas.

! **ANSLAGET TILL INTEGRERAD samisk undervisning** bör användas för att möjliggöra mer undervisning för fler elever på fler platser.

! **BRISTEN PÅ SAMISKTALANDE personal i kommuner och landsting** är stor.

! **ÄVEN DE ICKETERRITORIELLA minoritetsspråken romani chib och jiddisch** måste få tillräckliga resurser.

! **DET ÄR YTTERST VIKTIGT** att myndigheter på alla nivåer uppmärksammas på sina skyldigheter gentemot romer.

! **REGLERNA FÖR STATS-
BIDRAG** till de nationella minoriteterna bör ses över.

För dig som vill veta mer:

Fem familjer – Språk och identitet

- Broschyr baserad på intervjuer med olika generationer från fem familjer. Familjerna berättar hur det är och har varit, att tillhöra en nationell minoritet i Sverige. Kan med fördel användas som diskussionsunderlag i skolklasser.

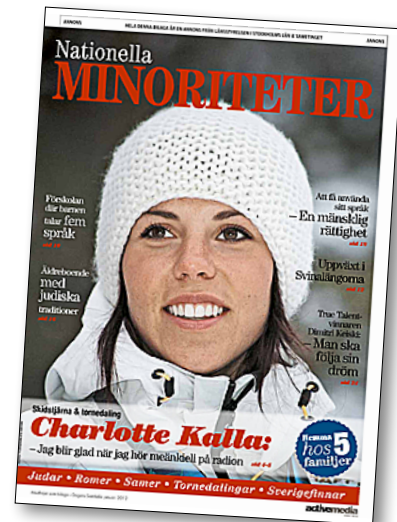
LADDA NER

Fem nationella minoriteter i Sverige

- Färgglad folder som på ett lättfattligt sätt beskriver de nationella minoriteterna i Sverige samt vilka rättigheter de har enligt det grundskydd som finns i *Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk*. Lätt och bra material att sprida i många olika sammanhang.

LADDA NER

Tidningsbilaga: Nationella minoriteter

- En intressant annonsbilaga om nationella minoriteter som följde med Dagens Nyheter och Dagens Samhälle i januari 2012.

LADDA NER

Du hittar även mer material på www.minoritet.se

Utgivningsår: 2012

Produktion:
Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget

Text:
Anna Strandberg

LÄNSSTYRELSEN I STOCKHOLMS LÄN
Enheten för minoritetsfrågor
Box 22067, 104 22 STOCKHOLM
Telefon: 08-785 40 00
www.lansstyrelsen.se/stockholm/minoriteter
E-post: minoritet.stockholm@lansstyrelsen.se

SAMETINGET
Box 90
981 22 GIRON/KIRUNA
Telefon: 0980-780 30
www.minoritet.se
E-post: kansli@sametinget.se

LÄNSSTYRELSEN
I STOCKHOLMS LÄN

Sámediggi
Sámedigge
Saemiedigkie
Sametinget